

Adıyaman'da Gökkuşuğu Alabalığı (*Oncorhynchus mykiss*) Üretiminde Mevcut Durum ve Geleceği

*Engin ARTAR, İlkan Ali OLGUNOĞLU

Adıyaman Üniversitesi Kâhta Meslek Yüksekokulu,
Su Ürünleri Bölümü Adıyaman, Türkiye

Geliş (Received): 12.12.2018

Kabul (Accepted): 14.12.2018

ÖZET

Bu çalışma Adıyaman İli'nde Gökkuşuğu alabalığı [*Oncorhynchus mykiss* (Walbaum, 1792)] yetiştiriciliğindeki mevcut durumu ortaya koymak ve yetiştiricilik yoluyla elde edilen üretim miktarlarını yıllara göre karşılaştırmak amacıyla yürütülmüştür. Adıyaman'da 2017 yılında toplamda 326 ton/yıl olan Alabalık yetiştiriciliğinde 251 ton üretimle Çat Baraj Gölü ilk sırada yer almaktadır. Onu da Atatürk Baraj Gölü (40 ton/yıl) izlemektedir. Beton havuzlardaki alabalık üretim miktarları ise 2017'de 35 ton/yıl'dır. En yüksek alabalık üretimi 853 ton ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. Bölgede işletmelerin tam kapasite ile üretim yapmamasından dolayı, Türkiye ekonomisine beklenen katkının yeterince sağlamadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alabalık, *Oncorhynchus mykiss*, Adıyaman, Yetiştiricilik

The Current Status and Future of Rainbow Trout (*Oncorhynchus mykiss* Walbaum, 1792) Production in Adıyaman Province (Turkey)

Kâhta Vocational Training School, Adıyaman University, Turkey
Department of Aquaculture and Fisheries Program

ABSTRACT

This study was carried out to determine the current situation in the cultivation of Rainbow trout [*Oncorhynchus mykiss* (Walbaum, 1792)] in Adıyaman province and to compare the production amounts obtained by aquaculture according to years. Çat Dam Lake took the the first place in trout production in Adıyaman, where the annual production is 326 tons/year in 2017, with 251 tons/year . It is followed by Atatürk Dam Lake (40 tons/year). The amount of trout production in concrete ponds was 35 tons/year in 2017. The highest trout production performed in 2014 with 853 tons. Due to the failure of enterprises producing at full capacity in the region, Turkey's economy has been concluded that provide adequately for the expected contribution.

Key Words: Trout, *Oncorhynchus mykiss*, Adıyaman, Aquaculture

* Corresponding author/Sorumlu Yazar: Engin Artar
E-mail:enginartar@hotmail.com

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler dünya nüfusunun 2050’li yıllarda 12 milyara ulaşacağını ve gelecek 20 yılda hayvansal ürün talebinin 2 kat artacağını, insanların hayvansal protein gereksinimlerinin yaklaşık yüzde 20’sinin ise balıklardan karşılanacağını belirtmiştir (FAO 2018).

Dünyada toplam su ürünleri üretiminin %81’i insanlar tarafından besin olarak tüketildiği, kalan kısmının balık unu, balık yağı vb. şekilde tüketildiği rapor edilmiştir (FAO 2018). Ayrıca 100 kg karma yem ile salmon balıklarının 65 kg, tavukların 20 kg, domuzların ise 13kg yenilebilir et verdiği, yani birim yem ile balıkların daha fazla ürün verdikleri belirtilmiştir (Demir, 2008). Bu gibi durumlar sektörün önemini daha da belirgin şekilde ortaya koymaktadır.

Dünyadaki su ürünleri yetiştiriciliği 1961–2016 döneminde yıllık ortalama büyüme hızının 8.7 olmasına karşılık, bu süreçte dünya nüfusunun yıllık artışının ise 1.7 olduğu bildirilmektedir. Sektördeki bu gelişmenin sonucu olarak dünyada 1961 de 9.0 kg olan toplam balık tüketiminde, yetiştiricilik yolu ile kişi başına balık tüketim miktarı sadece 0.7 kg olduğu rapor edilmiştir. 2016 yılında ise dünyada 20.3 kg olan toplam balık tüketiminde yetiştiricilik yolu ile kişi başına balık tüketim miktarının 10.81 kg (tüketilen balığın yarısına) ulaştığıdır (FAO 2018).

Dünyada su ürünleri üretiminin (balık, kabuklu ve yumuşakçaların) 2016 yılında 171 milyon ton olduğu ve bu üretimin 80 milyon tonu yetiştiricilik yolu ile elde edilmiştir. Yetiştiriciliğin 28.7 milyon tonu denizlerden, 51.4 milyon tonu iç sulardan elde edilmiştir. Toplam üretimdeki miktarın 19.7 milyonu tonu endüstride kullanılmakta, kalan 151.2 milyon tonu ise insan beslenmesi için kullanılmaktadır (FAO 2018).

Türkiye, dünyadaki konumu itibariyle zengin su kaynakları potansiyeline sahiptir (Gürağaç ve ark., 2009). Karadeniz, Ege, Akdeniz ve Marmara denizlerinin içerdiği zengin su ürünlerinin yanı sıra, iç sularımız da su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği ile önemli bir potansiyel arz etmektedir. Özellikle yetiştiricilik sektörü günümüzde Türkiye ekonomisinin yükselen yıldızı olarak nitelendirilmektedir. Ülkemizin GSYİH’nı (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) ivmelendirme ve mevcut cari açığı azaltma açısından ciddi bir potansiyele sahiptir (Aydın, 2016).

Denizlerimizin kıta sahanlığı (kıyı şeridi uzunluğu ve derinlik hesabıyla) toplam 23 475 000 ha’dır. İrili ufaklı 120’den fazla doğal gölü bulunan ülkemizde baraj ve doğal göllerin toplam alanı 10 400 km²’dir. Ayrıca, 1000’in üzerinde yapay gölet ve DSİ verilerine göre

toplam 504 adet baraj gölü bulunmaktadır. Yaklaşık 26 milyon hektar su alanının 24.6 milyon hektarını deniz, 1.2 milyon hektarını iç sular oluşturmaktadır (Şen ve ark., 2006).

Türkiye'nin 2017 yılı toplam su ürünleri üretimi 630.838 ton olup bunun 354.318 tonu avcılıktan, 276.520 tonu yetiştiricilikle elde edilmiştir. İç sulardaki üretimin avcılıktaki miktarı 32.145 ton, yetiştiricilikteki miktarı ise 104.010 tondur. Oysa iç sularımızda toplam üretim kapasiteleri 233.419 ton/yıl olan 1881 yetiştiricilik tesisi bulunmaktadır. Türkiye'de Dünya'da ki yetiştiriciliğin aksine tatlı sularda sazan yerine alabalık üretiminin öne çıktığı görülmektedir. İç sularımızda en çok yetiştiriciliği yapılan tür 103.705 ton ile alabalıktır (BSGM 2018).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde de su ürünleri, tarımsal yapı içerisinde bitkisel üretim ve hayvancılığa oranla en az gelişmiş olanıdır. Özellikle Adıyaman ve çevre iller 817 km² alanı ile oldukça önemli su potansiyeli ile Atatürk Baraj Gölüne sahip olmasına rağmen, bölgedeki mevcut yetiştiricilik ve avcılık faaliyetleri hali hazırda oldukça sınırlıdır. Baraj gölünde su tutulmaya başlandığı 1990 yılından bu güne kadar geçen zaman dilimi içerisinde toprakları su altında kalan ve çoğu tarım ile uğraşan insanların bir bölümü su ürünleri yetiştiriciliğine yönelmiş, böylelikle balıkçılık yörede yeni bir meslek konumuna gelmiştir. Böylece Adıyaman İli'nde, Atatürk ve Çat Baraj Gölleri ile akarsularda beton havuz ve ağ kafeslerde yapılan Gökkuşluğu alabalığı (*O. mykiss*) yetiştiriciliği, ilde balık üretim miktarının artmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu çalışmada Adıyaman İli'nde son beş yıllık alabalık üretimindeki mevcut durumun ortaya konulması, yetiştiricilik yoluyla elde edilen üretim miktarlarının yıllara göre karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışma Adıyaman ilinin yetiştiricilik anlamındaki potansiyelini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Atatürk Baraj Gölü, il ve ilçe sınırları baz alınmak sureti ile dokuz bölge ve yirmi bir adet avlak sahasına bölünmüştür. Bu çalışma, dokuz bölgenin dördünü, yirmi bir adet avlak sahalarından on bir adedini içeren, Atatürk Baraj gölünün %61'lik kısmını (51150 hektar) kapsayan (Olgunoğlu ve ark., 2009); ayrıca Çat Baraj Gölü ile çeşitli akarsuların (Çığ Deresi ve Gölbaşı Değirmen Mevkii kaynakları) bulunduğu Adıyaman (37°45N'/38°17E') ilinde yürütülmüştür.

Araştırmanın materyalini, Gölbaşı ve Merkez ilçede, beton havuzlarda Alabalık yetiştiriciliği yapılan tesisler ile Çat Baraj Gölünde yıl boyu faaliyet gösteren işletmelerin kayıtları oluşturmaktadır. Yine yıl boyu üretim potansiyeline sahip Adıyaman'ın Gerger İlçesinde bulunan 11 no'lu avlak sahasında faaliyet gösteren dört işletmenin kayıtları ile

(diğer sahalarda mevsimsel (Ekim-Mayıs) alabalık yetiştiriciliği yapıldığından dolayı), Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı Adıyaman İl Müdürlüğü Su Ürünleri Koruma ve Kontrol Şubesine ait son beş yıllık veriler oluşturmaktadır.

Elde edilen bilgiler MS Excel programına aktarılarak, yetiştiriciliği yapılan alabalığın toplam miktarları ile oransal dağılımı ve satış değerleri hesaplanmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

2017 yılı sonu itibariyle Adıyaman iline kayıtlı yıllık toplam kapasiteleri 3687 ton/yıl olan 16 adet alabalık yetiştiriciliği tesisi bulunmaktadır. Bu yetiştiricilik tesislerinden 4'ü yıl boyu alabalık üretim potansiyeline sahip Gerger İlçesinde bulunan 11 no'lu avlak sahasındadır. Bu sahada toplam kapasite 332 ton/yıl olarak belirlenmiştir. Toplam kapasitesi 3315 ton/yıl olan ve yıl boyu üretim yapan 10 adet işletme Çat Baraj Gölün de bulunmaktadır. Gölbaşı ve Merkez ilçede, beton havuzlarda Alabalık yetiştiriciliği yapılmakta olup iki adet işletmenin toplam proje kapasitesi ise 40 ton/yıldır. Söz konusu işletmelerin yavru ihtiyaçları kendi bünyelerindeki kuluçkahanelerden sağlamaktadır. Adıyaman ili 2012-2017 yılları arasındaki alabalık işletmelerine ait kapasiteler ve üretime ait miktarlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. 2012-2017 Yıllarına ait Adıyaman İli Alabalık üretim kapasite ve miktarları

Yıllar	Üretim Yerleri					
	Üretim	11 Nolu Avlak Sahası (Atatürk Baraj Gölü)	Çat Baraj Gölü	Merkez İlçe (Beton Havuz)	Gölbaşı (Beton Havuz)	TOPLAM (TON)
	Kapasite (Ton)	332	3315	20	20	3687
2012	Üretim (Ton)	Yok	112	Yok	Yok	112
2013	Üretim (Ton)	Yok	765	5	13	783
2014	Üretim (Ton)	57	761	20	15	853
2015	Üretim (Ton)	55	320	20	14	409
2016	Üretim (Ton)	20	617	20	18	675
2017	Üretim (Ton)	40	251	20	15	326
Toplam (Ton)		172	2826	85	75	3158

2017 yılı itibariyle Türkiye’de yetiştirilen 103.705 ton alabalığın sadece 326 tonu Adıyaman’da yetiştirilmektedir (Tablo 1). Son beş yılın üretimlerine bakıldığında toplamda 2826 ton ile Çat Baraj Gölü ilk sırada yer almaktadır. Bunu toplamda 172 tonluk üretimle Atatürk Barajı Gölü izlemektedir (11 no’lu avlak sahası). Beton havuzlardaki alabalık üretim miktarı son beş yılda toplamda 160 ton olarak (Merkez İlçe ve Gölbaşı) belirlenmiştir. Tablo 1’den elde edilen sonuçlar, bölgede var olan ve toplamda 3687 tonluk kapasiteye sahip olan işletmelerin 2012-2017 yılları arasında hiçbir zaman tam kapasite ile üretim yapmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır. Tablo 1 yıllara göre incelendiğinde en yüksek üretimin 853 ton ile 2014 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Yapılan alabalık yetiştiriciliğinin İl’de balık üretim miktarının artmasına ve balıkçılığın gelişmesine önemli katkılar sunmasına karşın (Bayhan ve ark., 2014), işletmelerin tam kapasite ile üretim yapmamasından kaynaklı, Türkiye ekonomisine beklenen katkıyı yeterince sağlamadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Avcılık anlamında istatistiklerin, Türkiye’de avlanan 32145 ton tatlısu ürünleri miktarı içerisinde Adıyaman İlini 21 ton ile 81 il içerisinde ilk 10 ilden sonra adı anılmayan diğer iller içerisinde göstermesi (TUİK,2017) bunu destekler niteliktedir.

SONUÇ

Ülkemizde avcılık yoluyla balık üretimini artırma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yetiştiriciliğe uygun alanların üretime dahil edilmesiyle gelecekte yetiştiricilik yoluyla üretimin sürdürülmesi hatta artırılması mümkün görünmektedir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesi, böylelikle yöreye ve ülkemize katkısı, bölgemize en uygun türlerin ticari anlamda yetiştiriciliğinin yapılmasıyla mümkündür. Bu nedenle sektör bütün yönleriyle (avlanma, satış pazarlama, tüketim, sosyo-demografik, kooperatifçilik v.b) irdelenerek, üniversitelerle teknik ve bilimsel işbirliği gerçekleştirilerek gerekli yatırımlar sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2017. Aydın, H., 2016. Türkiye’de Kültür Balıkçılığı Potansiyeli ve Akuakültür Sektörünün Ekonomiye Katkısı. International Congress of Management Economy and Policy. Proceedings Book. 26-27 October Istanbul/Turkey
- Bayhan Y.K., Korkmaz, S., Olgunoğlu, M.P., 2014. Adıyaman İli Balıkçılığının Mevcut Durumu ve Sorunları. Yunus Araştırma Bülteni. (4): 37-46.
- BSGM, 2018. GTHB Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü. Su Ürünleri İstatistikleri
- Demir O. 2008. Türkiye Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Yem Sektörüne Genel Bakış Journal of Fisheries Science 2(5): 704-710. DOI: 10.3153/jfscom.2008038
- FAO. 2018. The State of World Fisheries and Aquaculture Meeting The Sustainable Development Goals Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 2018
- Gürağaç, G., Öz, M., Gürler M., Turan F., 2009. Hatay İlinde Su Ürünleri Yetiştiricilik Potansiyeli ve Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi. 24(2):1-8
- Olgunoğlu, İ.A., Artar, E., Olgunoğlu, M.P., Korkmaz, S., 2009. Adıyaman İli Balık Avcılığı Durumu ve Avcılığı Yapılan Balık Türleri. Hr.Ü. Zir.Fak. Dergisi. 13(2):29-34.
- Şen, B., Canpolat, Ö., Sönmez, F., 2006. Elazığ ve Çevre İllerde Su Ürünlerinin Mevcut Durumu ve Geleceği. E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, 23, (1-2): 239–244.
- TUİK, 20017. Su Ürünleri istatistikleri, www.tuik.gov.tr